

Σ. Σοῦτσος, τότε Αὐλάρχης, ἱππεύων τὸν ἄριστον τῶν βασιλικῶν ἵππων, δεύτερος ὁ σταυλάρχης τοῦ Βασιλέως, βασιλικοῦ ἵππου καὶ αὐτὸς ἐπιβαίνων, καὶ τρίτος ἐγώ. Οὕτω τὰ δύο βραβεῖα, ζεῦγος πιστολίων καὶ χρυσοῦν μαστίγιον, ἔλαβον οἱ δύο ἐκεῖνοι κύριοι ἐκ χειρῶν τῆς Βασιλίσσης, ἥτις, μετὰ τοῦ Βασιλέως, ἐπέβλεπε τὸν ἀγῶνα ἐκ τοῦ δώματος τῆς ἐν μέσῳ τῷ πεδίῳ ἐγειρομένης οἰκίας τοῦ Κοντοσταύλου. Ἐγὼ δ' οὐδὲν ἔλαβον, ὥς εἰκός, παρηγορούμενος ὅτι ἰδιωτικὸς ἵππος δὲν ἐδύνατο νὰ νικήσῃ τοὺς βασιλικούς.

Περίπλους.

Μετὰ τὴν παραίτησίν μου δὲ τέλος κατωρθώθη νὰ ἐκτελεσθῇ, κατὰ μέρος τοῦλάχιστον, καὶ ἐν μέτρον, ὃ πολλάκις ἐπεδίωξα, ὅσῳ ἤμην εἰς τὸ ὑπουργεῖον, χωρὶς νὰ ἐπιτύχω νὰ τὸ φέρω εἰς πέρας. Ἡ Ἑλλάς, τὸ γεωγραφικὸν κέντρον οὕσα τοσούτων Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐφρόνουν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξασκῇ ἐπ' αὐτῶν καὶ ἀδιάλειπτον πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν ἐπιρροήν, πληροῦσα τοὺς περιοίκους Ἑλληνας πεποιθήσεως εἰς αὐτὴν καὶ ἐλπίδος. Πρὸς τοῦτο ἐπρότεινον νὰ πέμπηται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐν τῶν πολεμικῶν ἡμῶν πλοίων εἰς περίπλουν τῶν περικειμένων λιμένων τῆς Τουρκίας, ὅπου ὑπῆρχεν Ἑλληνικὸς πληθυσμός, νὰ δεικνύωσι τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐν αὐτῇ προόδων εἰς τοὺς λαοὺς πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ ὑπέκκασιν τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος καὶ εἰς ὑποστήριξιν τῶν προξενικῶν ἡμῶν ἀρχῶν, καὶ νὰ φέρωσι συγχρόνως καὶ τινὰς τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου, οἵτινες νὰ ἐρευνῶσι τῶν Ἑλληνικῶν ἐκείνων χωρῶν τὴν φύσιν καὶ τὰς ἀρχαιότητας. Εἰς ἐκτέλεσιν δὲ τοῦ σχεδίου τούτου τοσούτον ἐπέμεινα παρὰ τοῖς συναδέλφοις μου Μιαούλη καὶ Χριστοπούλῳ, ὥστε ἡ ἀποστολὴ ἀπεφασίσθη μὲν, ἀλλ' ἐξετελέσθη ὅτε δὲν ἤμην πλέον ἐν τῷ ὑπουργείῳ, καὶ ἀτελῶς. Οἱ προσδιορισθέντες καθηγηταὶ ἠρνήθησαν νὰ ὑπάγωσιν, ἡ κυβέρνησις δὲν ἐπέμεινε, τέλος πάντων μόνος προσέφερεν ἑαυτὸν ὁ κ. Φρεαρίτης,

ὅστις μόνος βεβαίως δὲν ἐδύνατο νὰ ἀναπληρώσῃ πάντας τοὺς ἐλλείποντας. Οὐχ ἦττον ἀπέβησαν ὑπὲρ προσδοκίαν τ' ἀποτελέσματα. Ὡς ὁ ἴδιος μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ μοὶ διηγήθη, δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ προῦκάλει ἡ παρουσία τοῦ Ἑλληνικοῦ πλοίου, ὅπου ἐνεφανίζετο, καὶ εἰς τοὺς λιμένας πάντας καὶ εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἀθῶ, ἃ ἐπεσκέφθησαν, καὶ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα ἀνεξωπυροῦτο. Ἄν δ' ὑπῆρχε καὶ τις ἀρχαιολόγος μετὰ τῶν ἐκπλευσάντων, θ' ἀνεκάλυπτε καὶ θὰ συνεκόμιζε διὰ τῆς Ἑλληνικῆς τοῦ ἐπιρροῆς ἀσυγκρίτως πλείονα ἀρχαῖα ἀντικείμενα ἢ ὅσα κατ'ὄρθουν διὰ τῶν χρημάτων των οἱ Ἀγγλοὶ περιηγηταί.

Ἀπαλλαγεῖς τῶν πολιτικῶν μεριμνῶν, ἐπεδόθη αὐθις εἰς τὰς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὰς φιλολογικὰς ἐργασίας μου.

Εἰς τὴν διδασκαλίαν μου, ἐνῶν τὴν πρᾶξιν μετὰ τῆς θεωρίας, ἔφερον ἐνίστε τοὺς φοιτητὰς εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἀρχαιοτήτων, περὶ ὧν ὠμίλουν. Οὕτως, ἐκδραμών ποτε εἰς Ἐλευσίνα, τοῖς ἔδειξα τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ, τὰ Ρωμαϊκὰ προπύλαια, καὶ εἶτι ἄλλο ἀξιοθέατον. Ἦσαν δ' οὐχὶ πάντες, οἱ δι' ἁμαξῶν παρακολουθήσαντες, φοιτηταί, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἄλλοι περίεργοι, καὶ φαίνεται ὅτι τότε, ἐν Ἐλευσίνι, μεταξὺ τῶν Μουσολατρῶν εἶχεν εἰσδύσει καὶ τις λάτρης τοῦ Κερδώου, διότι, ὅτε ἐκαθήσαμεν εἰς τὰ Προπύλαια καὶ ἐξήγουν αὐτά, ἔδειξα εἰς τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν ξύλινόν τι ὥρολόγιον νέας ἐφευρέσεως, ὃ, ἐκτιθέμενον εἰς τὸν ἥλιον, ἐδείκνυεν ἀκριβῶς τὴν ὥραν, εἶχε δ' ἀγορασθῇ ἐν Παρισίοις. Φαίνεται δ' ὅτι ἡ ἀγχίνους ἐπίνοια ἐκίνησεν ἰσχυρῶς τὴν περιέργειαν τινὸς τῶν ἀκροατῶν μου, διότι, ὅτε ἠγέρθη ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῶν ἀρχαίων μυστηρίων, τὸ ὥρολόγιον εἶχε γίνεαι μυστηριωδῶς ἀφανές.

Ὁ κ. Χίλλ μοὶ ἐζήτησε νὰ μεταφράσω εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τὰς θρησκευτικὰς ὁμιλίας του. Ἀλλ' ἀφ' οὗ προέβην ἐπ' ὀλίγον, εὖρον αὐτὰς τοσοῦτο συστηματικῶς ἐκκλησιαστικὰς, ὀλίγον δὲ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν θιγούσας, ὥστε ἀπέσχον τοῦ ἔργου.

Ὁ αὐτὸς δὲ καὶ ὁ Στρατηγὸς Τσόρτς μὲ προέτρεψαν νὰ γράψω τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπὶ τῇ βάσει ὕλης καὶ ἐγγράφων, ἃ θὰ μοὶ ἐχορήγῃ ὁ Στρατηγός. Ἀλλὰ γνω-

ρίζων τὸ ἐπισφαλὲς καὶ ὀλισθηρὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ μὴ κρί-
νων ἑμαυτὸν ἱκανῶς παρεσκευασμένον, ὅπως παράγω τι ἀκριβές,
ἀφιλοπρόσωπον καὶ ἀξιοσύστατον, δὲν τὸ ἐπεχείρησα καὶ ἤρχισα,
• περὶ τὰ τέλη τοῦ 1860, τὴν σύνταξιν νέας Ἑλληνικῆς Χρηστομα-
θείας, ὅλως διαφόρου τῆς, ἣν ἐν ἔτει τῷ 1843 εἶχον ἐκδώσει παρὰ
τῷ Ἀνδρέᾳ Κορομηλᾷ. Ἐκείνης τῷ ὄντι, οὐ μόνον διὰ τοῦ μα-
κροῦ χρόνου εἶχον κατιδεῖ τὰς ἀρχικὰς ἀτελείας, ἀλλ' οὐδ' ἐνέ-
κρινον τὰς ἀλλοιώσεις, ἃς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1854 τῇ ἐπέφερεν ὁ
Κορομηλᾶς, ἐπὶ τῇ ιδέᾳ ὅτι, ἀγορασθὲν ὑπ' αὐτοῦ, εἰ καὶ ἐπ' εὐ-
τελεστάτῃ τιμῇ, τὸ σύγγραμμά ἦν κτῆμά του ἀπόλυτον, ὃ ἐδύνατο,
ὥς ἤθελε, νὰ διαθέσῃ, δι' ὃ καὶ μετεποίησε καὶ ἐξέτεινεν αὐτὸ
εἰς πεντάτομον, εἰς τὸ σχέδιόν μου μὴ ἀνταποκρινόμενον, διατη-
ρήσας, οὐχ ἥττον εἰς τὸ ἐξώφυλλον τ' ὄνομά μου. Εἶχον δὲ σιω-
πήσει ἐγὼ, διότι, κατ' αἰτησίαν του, αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ἐγέ-
νοντο ὑπὸ τοῦ φίλου μου Σκ. Βυζαντίου. Πλὴν τούτου δὲ καὶ
πολλοὶ φίλοι μοὶ προσῆπτον, ὥς ἀκηδῖαν, ὅτι, ἐνῶ ὁ ἐκδότης μου
ὑπερεπλούτησεν ἐκ τοῦ μηδενὸς ὀρμηθεὶς, καὶ τοῦτο ὥφειλεν εἰς
τρία τινά, τοῦ Βυζαντίου τὸ Λεξικόν, τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία,
ὧν ἡ τύπωσις τῷ παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, καὶ
πρὸ πάντων εἰς τὰ ἐμὰ διδακτικά, τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Γαλ-
λικὴν Χρηστομάθειαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. ἐγὼ οὐδὲν
εἶχον ὄφελος ἐξ αὐτῶν. Ἐπομένως, ἀφ' οὗ πρὸ καιροῦ εἶχεν ἀπο-
θάνει ὁ Ἀνδρέας Κορομηλᾶς, ἐπεχείρησα τῆς νέας Χρηστομα-
θείας τὴν συγγραφὴν.

Περατώσας δ' αὐτὴν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ 1861, ἔλα-
βον τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως,
μετὰ τινὰς προσθήκας, ἃς, κατ' ἀπαίτησιν αὐτοῦ, ἐπέφερα, ἵνα ἐκ-
δοθῇ ὡς διδακτικὸν βιβλίον διὰ τὰ σχολεῖα.

Ἀμα δὲ τοῦτο ἐγνώσθη, ἀλλεπάλληλοι ἤρχισαν ἐρχόμεναι εἰς
ἐμὲ αἱ προτάσεις. Πρῶτος πάντων ἦλθεν ὁ Διονύσιος Κορομη-
λᾶς, ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέου, καὶ μοὶ ὑπεσχέθη καταπληκτικὰς, διὰ
τὴν Ἑλλάδα τοῦλάχιστον, ποσότητας· μετ' ἐκεῖνον δ' ἦλθεν ἕτε-
ρος τυπογράφος, οὗ αἱ προσφοραὶ ἦσαν πολὺ ὀλιγώτερον ἐπα-
γωγοί, καὶ τρίτος παρουσιάσθη ὁ ἀξιωματικὸς Δημήτριος Κορο-

μηλᾶς, ἕτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέου καὶ ἐπίτροπος τοῦ καταστήματος καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ. Οὗτος μοὶ εἶπεν ὅτι, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτόν μου ἔργον εἶχον δώσει εἰς τὸν ἀδελφόν του, καλὸν ἦτο νὰ μὴ διακόψω τὰς μακρὰς ἐκεῖνας σχέσεις καὶ νὰ δώσω καὶ τὸ δεύτερον εἰς τὸ αὐτὸ κατάστημα, προτείνας μοι ὅμως ἐν ταῦτῳ χρηματικὴν τινα δόσιν, ἣτις ὀλίγον διέφερε τῶν ψυχίων, ἃ ὁ μακαρίτης Ἀνδρέας μοὶ ἔρριπτεν, ὅτε διετήρει δι' ἑαυτὸν τὴν πλουσίαν εὐωχίαν. Τῷ ἀπήντησα, ἐπομένως, ὅτι μοὶ ἦν ἀδύνατον νὰ δεχθῶ τὴν πρότασιν, διότι, στερούμενος περιουσίας, δίκαιον καὶ εὐλογον ἦν νὰ πορίζωμαι καὶ νὰ ζῶ ἐκ τῶν ἔργων μου, ἀφ' οὗ, ὥς ὁ ἴδιος γνωρίζει, ὁ ἀδελφός του πλουσιώτατα ἐξ αὐτῶν ἐπορίσατο.

Μετὰ ταῦτα δ' ἐπανῆλθεν ὁ Διονύσιος αὐθις καὶ ἐπέμεινε νὰ δεχθῶ τὰς λαμπράς του προτάσεις. Καὶ τῷ παρετήρησα μὲν ὅτι δὲν ἐννοῶ πῶς δύναται νὰ ἔχη τὴν βεβαιότητα τοσούτων ἐκ τοῦ βιβλίου κερδῶν, ὥστε οὕτω πλουσίαν νὰ μοὶ ἀπονείμῃ μερίδα, ἀλλὰ μοὶ ἀπήντησεν ὅτι τοῦτο ἦν ἐδική του φροντίς, καὶ προσέφερε τόσα, διότι ἤξευρε πῶς καὶ πόθεν θὰ τὰ κερδήσῃ, ἐγὼ δὲ ἐν μόνον δικαιοῦμαι ν' ἀπαιτήσω, ἀσφάλειαν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων, ταύτην δ' ὅτι ἔμελλε νὰ μοὶ χορηγήσῃ διὰ τοῦ συμβολαίου. Ταῦτα ἐνίκησαν καὶ τὸν τελευταῖόν μου δισταγμόν, καὶ μετ' αὐτοῦ μετέβην τῇ 4 Αὐγούστου περὶ τὴν ἑσπέραν εἰς τοῦ συμβολαιογράφου Δ. Σούτσου, ὅπου ἤδη εἶχε, προλαβών, ὑπαγορεύσει τὸ σχέδιον τοῦ συμβολαίου ὁ Διονύσιος Κορομηλᾶς, περιλαβὼν ἐν αὐτῷ καὶ παραχώρησιν ὑποθήκης εἰς ἐμὲ τῶν πιεστηρίων καὶ τοῦ ἄλλου ὕλικου τοῦ τυπογραφείου του. Συγκινημένος δ' ἐγὼ διὰ τὴν τοιαύτην προθυμίαν του, τοῦ νὰ μοὶ χορηγήσῃ, πρὸ πάσης ἐμῆς ἀπαιτήσεως, τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐπαγγελιῶν του, ἔσπευσα νὰ ὑπογράψω καὶ νὰ τῷ παραδώσω τὰ χειρόγραφα.

Χαίρων διὰ τὴν τοιαύτην ὕλικὴν ἐπιτυχίαν μου, τὴν πρώτην καὶ μόνην δι' ὅλου τοῦ βίου μου, ἀπεκοιμήθην χρυσᾷ ὄνειρα βλέπων. Τῇ δ' ἐπαύριον, ἅμα ἐξύπνησα, μοὶ ἐπεδόθη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Βυζαντίου, παρακαλοῦντός με νὰ μεταβῶ κατεπειγόντως

εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ὅπου ἔχει σπουδαῖόν τι νὰ μοὶ διακοινώσῃ. Ὡς δ' ἀπῆλθον ἐκεῖ, μοὶ εἶπεν ὅτι ὁ Δημ. Κορομηλᾶς, ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν καὶ ὁμιλήσας περὶ τοῦ συμβολαίου, ὃ συνυπέγραψα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, διῆσχυσίθη ὅτι δὲν ἐδικαιούμην εἰς τοῦτο, διότι εἶχον συνομολογήσει συμφωνίαν μετὰ τοῦ ἀποθανόντος Ἀνδρέου, οὗ τὰ συμφέροντα οὗτος ἤδη ἀντεπροσώπευε, καθ' ἣν, λαμβάνων, ἦν ἐκεῖνος μοὶ ἐχορήγησε πενιχρὰν ἀντιμισθίαν, ὑπεχρεούμην οὐδέποτε ἢ ἄλλην ἐκδοσιν τῆς χρηστομαθείας ταύτης, ἢ δημοσίευσιν ἄλλου συγγράμματος τῆς αὐτῆς φύσεως νὰ ἐπιχειρήσω, εἰμὴ δι' αὐτοῦ καὶ τῇ συγκαταθέσει του. Προσέθηκε δ' ὅτι τὸ κατὰ παράβασιν τῆς συμφωνίας ἐκείνης ὑπογραφὲν συμβόλαιον ζημιοῖ μέγaalως τὸ κατάστημα αὐτοῦ, καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ ζητήσῃ παρ' ἐμοῦ **διακοσίων χιλιάδων** δραχμῶν ἀποζημίωσιν.

Ἐφριξα εἰς τὸ ἄκουσμα καὶ εἶπον τῷ κ. Βυζαντίῳ, ὅτι περὶ τοιούτου συμβολαίου οὐδὲν ἐνθυμοῦμαι καὶ ὑποθέτω ὅτι ἀπατᾶται ὁ Δημήτριος Κορομηλᾶς. Ὡς ὅμως κατηρόμην τοῦ ὑπουργείου, ἀπῆντησα τοῦτον πρὸ τῆς εἰσόδου, καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ μ' εἰπῇ ἂν πραγματικῶς ὑπῆρχε τὸ συμβόλαιον, περὶ οὗ μοὶ εἶπεν ὁ κ. Βυζάντιος. Ὁ δὲ μοὶ τὸ ἐβεβαίωσε, καί, ἀπελθόντι μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν του, μοὶ τὸ ἔδειξε, ἰδιωτικῶς μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Ἀνδρέου ὑπογραφέν. Τῷ ὄντι δὲ ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ ὁ ὅρος, ὃν ὁ Δημήτριος ἐπεκαλεῖτο, ἀλλ' οὕτω συντεταγμένος καὶ παρεμβαλλόμενος, ὥστε οὐδεμία μοὶ ἔμενεν ἀμφιβολία ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἐξ ὑπερβολικῆς ἐμπιστοσύνης μου παρενεγράφη. Τότε δὲ μοὶ ἐπῆλθεν εἰς τὴν μνήμην καὶ ἡ πρὸ δεκαεπτὰ ἐτῶν ἐπιμονὴ τοῦ μακαρίτου Ἀνδρέου, ἵνα ὑπογραφῇ ὑπ' ἐμοῦ τὸ συμβόλαιον, διὰ τὴν τάξιν μόνον, ὡς ἔλεγεν, ἐν ᾧ ἐγὼ ἐθεώρουν αὐτὸ ὅλως μάταιον. Ὁ ὅρος ὅμως, οἷαν δήποτε καὶ ἂν εἶχε τὴν ἀρχήν, ὑπῆρχε, καὶ νὰ τὸν ἀμφισβητήσω, ὥς μὴ γνήσιον, οὔτε ἄξιον ἐμοῦ ἐφρόνουν, οὔτε δυνατόν.

Ἐσπευσα λοιπὸν πρὸς τὸ μᾶλλον κατεπεῖγον, καί, μεταβὰς ἀμέσως εἰς τοῦ Διονυσίου, ἐζήτησα καὶ ἔλαβον τὸ χειρόγραφόν μου ἐπὶ λόγῳ τινῶν διορθώσεων, αἷς εἶχον λησμονήσει, καί, εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανελθὼν, τῷ ἔγραψα φιλικὴν ἐπιστολὴν περὶ τῆς

ἀναφυσίσης δυσκολίας, ὥς ἐκ τοῦ ἀρχαίου συμβολαίου, ὃ τὴν προτεραίαν ἡγνόουν, καὶ τὸν παρεκάλουν ν' ἀκυρώσωμεν τὸ πρότινων ὥρῳν συνομολογηθὲν μεταξὺ ἡμῶν, ὑποσχόμενος κατόπιν ἄλλα μου ἔργα νὰ δημοσιεύσω διὰ τῶν πιεστηρίων του.

Ἄλλ' εἰς τὴν φιλικὴν ταύτην ἐπιστολήν μου ἔλαβον εἰς ἀπάντησιν δικαστικὴν κλῆσιν, δι' ἧς μοὶ ἐζητεῖτο ἡ ἐκτέλεσις τοῦ συνομολογηθέντος συμβολαίου, ἄλλως ἢ ἀπότισις **τριακοσίων χιλιάδων** δραχμῶν ἀπέναντι τοῦ κέρδους, ὃ ὑπέσχετο ἑαυτῷ τὸ κατὰστημα τοῦ κ. Διονυσίου Κορομηλά.

Ἡ ἀμηχανία μου ἦτο μεγάλη. Ἐσπευσα πρὸς τὸν κ. Πέτρον Παπαρῶρηγόπουλον νὰ τὸν συμβουλευθῶ, ἀλλ' ἀφ' οὗ μὲ ἤκουσεν, ἤγειρε τοὺς ὤμους του, εἰπὼν μοι ὅτι συνελήφθην εἰς κακὴν μυάγραν, καὶ οὐδεμία ὑπῆρχε συμβουλή, ἣν ἐδύνατο νὰ μοὶ δώσῃ. Μόνον δὲ κατὰ τοῦτο μ' ἐφώτισεν, ὅτι ἡ δοθεῖσά μοι διὰ τοῦ συμβολαίου τοῦ Διονυσίου ἀσφάλεια ἦν ψευδὴς καὶ ἄκυρος, διότι, κατὰ τὸν νόμον, ἐργαλεῖα βιομηχανίας δὲν ὑπόκεινται εἰς ὑποθήκην. Ἡ θέσις μου ἦτον ἀπελπισ. Ἀφοῦ ἐπὶ ἔτος ὀλόκληρον ἡσχολήθην ἐπιμελέστατα καὶ κατήρτισα διδακτικὸν βιβλίον, κριθὲν ἀξιόλογον, ἔπρεπε τώρα, ἂν μὲν τὸ ἔδιδον τῷ Δημητρίῳ Κορομηλά, νὰ λάβω ἴσως χιλίας περίπου δραχμάς, πληρώνων τριακοσίας χιλιάδας εἰς τὸν Διονύσιον, ἂν δὲ τὸ ἔδιδον εἰς τὸν Διονύσιον, χωρὶς οὐδὲν νὰ λάβω, πλὴν κενῶν ὑποσχέσεων, νὰ ἐπλήρω-
νον διακοσίας χιλιάδας εἰς τὸν Δημήτριον. Ἴσως ὑπολογισθῇ ὅτι ἡ δευτέρα αἵρεσις μοὶ ἦν ὠφελιμωτέρα, καθ' ὃ καθ' ἑκατὸν χιλιάδας ἐλαφροτέρα· ἀλλ' ἐπειδὴ, οὔτε τὰς τριακοσίας, οὔτε τὰς διακοσίας, οὔτε ὅσας δήποτε χιλιάδας εἶχον, περιορίσθην εἰς τὸ νὰ μὴ πράξω τίποτε. Τοῦτο ἦν τὸ μόνον δυνατόν δι' ἐμὲ καὶ τὸ ὠφελιμώτερον, διότι, μὴ ἐκδιδομένου τοῦ βιβλίου, ἀπηλαττόμην τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Δημητρίου, ὃ δὲ Διονύσιος τὰς ἑαυτοῦ ὠφείλε νὰ στηρίξῃ δικαστικῶς, καὶ εἰς τοῦτο ἐδίσταζέ πως, καὶ ἔτη παρήρχοντο μετὰ ἔτη, καθ' ἃ τὸ ξίφος τοῦτο τοῦ Δαμοκλέους ἐκρέματο μὲν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, ἀλλὰ κἂν ἔμενε μετέωρον καὶ δὲν ἔπιπτε, μέχρις οὔ, κατὰ τὸ 1865, δοὺς τῷ Διονυσίῳ εἰς ἔκδοσιν δύο ἄλλα συγγράμματα ἐκ τόμων δώδεκα, ἐπέ-

τυχον, εἰς ἀπαλλαγὴν, τὴν τοῦ συμβολαίου ἀκύρωσιν, ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅτι δὲν θὰ ἐκδοθῇ ὑπ' ἄλλου τὸ χειρόγραφον τῆς Χρηστομαθείας, ὃν καὶ ἐτήρησα, καταστρέψας αὐτὸ καὶ τοὺς κόπους μου.

Διὰ τὴν 20ὴν Μαΐου τοῦ 1861, ἐπέτειον ἑορτὴν τῆς ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ἀνετέθη εἰς ἐμὲ νὰ ἐκφωνήσω τὸν εἰθισμένον πανηγυρικὸν λόγον. Ἐξελεξάμην δ' ὡς θέμα τὴν τοπογραφικὴν περιγραφὴν τῶν Ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἣν μετὰ ταῦτα ἐξέδωκα μετὰ τοπογραφικοῦ πίνακος.

Κατὰ δὲ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1861 ἐνετάλην διὰ διατάγματος νὰ συμπράξω, ὡς μέλος ἐπιτροπῆς, μετὰ τοῦ κ. Daniel, εἰς τὴν ἰσοπέδωσιν τῆς πλατείας τοῦ Ὀλυμπείου. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἐντολὴ μοὶ ἐδόθη ἐξώρας, ἀφ' οὗ ὁ ῥηθεὶς Γάλλος μηχανικός, νομίζων ὅτι περιποιεῖται τὴν πύλην τοῦ Ἀδριανοῦ, ἀφήρεσεν ἀπὸ τοῦ ἄνω δόμου αὐτῆς πλάκας, αἵτινες ἀνῆκον εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς οἰκοδομήν. Σενετέλεσα δὲ μόνον ἡ ἰσοπέδωσις νὰ γίνῃ οὕτως, ὥστε ν' ἀναφανῶσι καὶ διατηρηθῶσι πάντα τ' ἀρχικὰ λείψανα. Ἡ δὲ ἄλλη πρότασίς μου, τοῦ ν' ἀνοιχθῇ διὰ τῆς πόλεως κατὰ τὸν ἄξονα αὐτῆς ὁδὸς εὐρεία, χωροῦσα εἴτα περὶ τὴν Ἀκρόπολιν, δὲν εἰσηκούσθη, ἢ καὶ δὲν ἐξετελέσθη.

Μεταξὺ δ' ἄλλων φιλολογικῶν ἔργων, συνέταττον τότε καὶ ἀρχαιολογικὰ ἄρθρα διὰ τὸ *Journal Archéologique* τῶν Παρισίων, καὶ ἄλλα ὕλης ἐθνολογικῆς καὶ πολιτικῆς περὶ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ πραγμάτων, ὡς τὸ «*Un mot sur l' Orient,*» ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Chéron de Villier, ἀρχισυντάκτου τῆς Ἐπιθεωρήσεως τῆς Νάντης, καὶ διετέλουν προσέτι εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ St Marc Girardin, τοῦ François Lenormant κ.τ.λ.

Κατὰ τὸν Φεβρουάριον [5|17] τοῦ ἔτους τούτου ἀπέκτησα διδύμους θυγατέρας, ὧν τὴν μὲν Ἑλένην ἐβάπτισεν ἡ θεία μου κ. Γεράκη, τὴν δὲ Χαρίκλειαν ἐγώ, εἰς μνήμην τοῦ φίλτάτου μου Χαρικλέους.